

છાપવાનાં પ્રત્યેક કામ.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી હિંદી, સંસ્કૃત
અને જાંગલામા વેપારી લાઇનને
લગતાં તેમજ ખુફો વગેરે

સુંદર, શુદ્ધ અને

જલદીથી

કરી આપવામા

આવે છે

ભરપુર

ટાઇપ

સુંદર ઝાંડર.

ઉંચામા ઉંચી

જાતની છેલ્લામા

છેલ્લી ઢાળની મશીનરી !

એક વખત કામ આપી

ખાતરી કરો.

9852

૨૭. અમરતલા - - - લેકતા.

શ્રી ઓરિજન આર્ટ પ્રીન્ટિંગ વર્ક્સ.

તૈયાર થાય છે !

ચાલુ વર્ષના ઑક્ટોબર માસમાં બહાર પડશે !
આજ લેખકનું બીજું પુસ્તક.

“કેટલાક સંવાદો.”

આ સંવાદનું પુસ્તક ગુજરાતી સાહિત્યમાં નવીનજ લેખાશે. આ પુસ્તકમાંનો દરેક સંવાદ વાંચકના મન ઉપર ઉંડી અસર કર્યા વિના રહેશે નહિ. નીચે મુજબ દશ ધાર્મિક, ઐતિહાસિક અને સાંસારિક સંવાદોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થશે :—

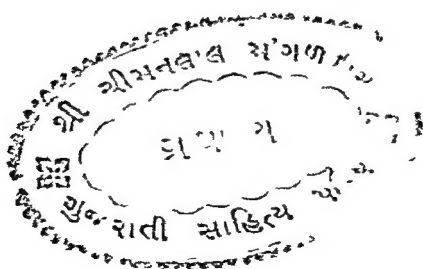
૧. સતી સાવિત્રી અને યમરાજ.
૨. બંધુવિગ્રહ.
૩. ઉત્તર! અને અભિમન્યુ.

૪. શક્તસિંહ અને પ્રતાપ.
  ૫. દશરથ અને શ્રવણુવધ
  ૬. અંબરરાજ અને અમરસિંહ.
  ૭. પૃથ્વીરાજ અને સંયુક્તા
  ૮. ક્રાન્તિ અને શાન્તિ,
  ૯. ચોરસ અને સિકંદર.
  ૧૦. “મેવાડ પતન” નાટકનો એક પ્રવેશ
- ઉપર પ્રમાણેના રસિક સંવાદોથી ભરપૂર ૧૫૦ પાનાંના આ આકર્ષક પુસ્તકનું મૂલ્ય આના બાર રૂબેરૂ. નીચેને ઠેકાણે નામ નોંધાવો :—

ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.

નંબર ૧૦૨/૪, લોઅર ચીતપુર રોડ.

કલકત્તા.

કવિતાકલાપ.

રચનાર
ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.

સોલ એજન્ટ
મેસર્સ એન. એમ. ત્રીપાઠીની કુંપની.

પ્રથમાવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦

કલકત્તા.
સંવત ૧૯૭૪, સન ૧૯૧૮.

(સર્વ હક્ક સ્વાધીન)

મૂલ્ય ૦-૧૪-૦ આના.

જલા. ૩૩
ઉજાના
(૬૫)
૮૮૫૨

“ધી ગ્રામ્મે કાઈન આર્ટ પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ” માં

(નં ૨૭, અમલસા બેન, કલકત્તા.)

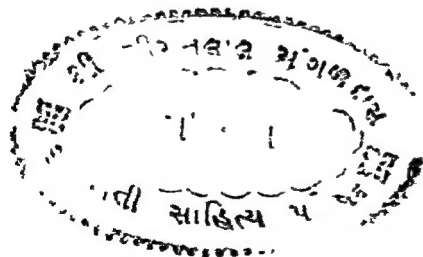
એ. એસ. પટેલે છાપ્યું.

અને

આપણી વિહુલદાસ ઉદ્દેશીએ

નં ૧૦૨/૪, લોઅર ચીતપુર રોડમાં

પ્રસિદ્ધ કર્યું

અર્પણ.

(ગઝલ)

સકલ બ્રહ્માંડ તારૂં તો—
    પ્રભુ ! ચરણે ધરૂં શું શું ?
બહુ બહુ ઉર ધારૂં તોય—
    હું અર્પણ કરૂં શું શું ?
હૃદય દીધું, દીધી બુદ્ધિ,
    દીધું સાહિત્ય-જીવન પણ,
હવે ઉપહારની છાએ—
    અહો ખ્યારા ! ભરૂં શું શું ?
લખાવે છે હૃદય જે જે—
    લખે છે લેખિની તે તે,
હૃદયમાં વાસ તારો તો—
    સમપર્ણતું રહ્યું શું શું ?
છે અર્પણ મારૂં તુજને આ,
    કે તારૂં છે મને અર્પણ,
કવિતાના કલાપે એ—
    લખ્યું છે સૌ ; કહું શું શું ?

પ્રસ્તાવના.

પરમ પ્રેમી પરમાત્માની અખંડ કૃપા થઈ આજ આ લેખક પર કે “કવિતાકલાપ” ના મથાળા હેઠળ તેનાં કાવ્યોનો સંગ્રહ સમાજ સમક્ષ મૂકવાનો તે દયાળુ પ્રભુએ અવસર આપ્યો.

અંગ્રેજીમાં એવા ભાવાર્થની એક કહેવત છે કે વિજ્ઞાન જેમ જેમ આગળ વધે છે તેમ તેમ કવિતા હઠતી જાય છે. આ કહેવતને ખોટી પાડવા માટે અંગ્રેજી ભાષાના કેટલાક કવિઓએ પ્રયત્ન કીધો છે. જે હો તે, પણ એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે વિજ્ઞાનના આ જમાનામાં કવિતા અવનતી પામતી જાય છે. અમેરીકન કવિઓ આજકાલ જે પ્રકારની કવિતાઓ લખે છે તેને પૂર્વની દૃષ્ટિએ તપાસતાં “કવિતા” કહેવી કે કેમ એ પણ શંકાસ્પદ છે.

કવિતા શું છે ? ઉત્તમ કવિતા કઈ કહેવાય ?—
કવિતાની વ્યાખ્યા શી ? કવિતાનો ઉદ્દેશ શો ?

જીવનમાં નેની જુર કેટલી ? આ સર્વ પદ્ધતીનો નિર્ણય જુદા જુદા ટીકાકારોએ જુદી જુદી રીતે કર્યો છે, પણ એટલું તો અવશ્ય કે જે જીવનને ઉન્નત અને પવિત્ર બનાવે, જે જીવનને કંઈક જાગૃત કરે, જે જીવનમાં કંઈક રસ રહે, જે કંઠણ હિયાં-ઓને કુંળાં બનાવે, જે પ્રપંચીઆત્માઓને નિર્દોષી અને હસતા બનાવે, જે દુઃખીને દિલાસો આપે તેનું નામ કવિતા. આ લેખકતા નમ્ર મત પ્રમાણે કવિતા ખુદ્દિ કરતાં હૃદયનો વિષય વધારે છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં આજકાલ જેટલી કવિતા ઓ લખાય છે તેટલી બંગાળી, હિંદી, મરાઠી તેમજ ભારતવર્ષની અન્યાન્ય ભાષામાં લખાતી નહિ હોય સાક્ષરો અને વિદ્વાનો કૃતિયાદ કરે છે કે આમાંનો મોટો ભાગ નિર્માત્ય હોય છે. માસિકના અધિપતીઓ કહે છે કે અમારે “કચરાની ટોપલી” ઘણી મોટી રાખવી પડે છે. વ્યવહારિક વ્યક્તિઓ સૂચના કરે છે કે એવા જોડકણાંથી દેશને શો કાયદો થવાનો છે ? ખરેખર આ સર્વમાં પૂરતું વજન છે. પણ એક વાત

તો આ સ્થળે આ લેખકથી લખ્યા વિના રહેવાતું નથી. કે સાક્ષર શ્રી નવલરામભાઈના જમાનામાં તેમની નિષ્પક્ષપાત ટીકાઓથી તેમજ જેમનામાં તેમને કવિતા લખવાનું ખમીર દેખાય તેમને અપાતા પ્રોત્સાહનથી જેમ નમાલી કવિતાઓ લખાતી બંધ પડી ઓછી સંખ્યામાં પણ સારી કવિતાઓ બહાર પડતી હતી તેમ આ જમાનામાં તેમની જગ્યા પૂરનાર દુર્ભાગ્યે કોઈ ન નિકળવાથી થોડાંબંધ કાવ્યો બહાર પડતાં દેખા દે છે. ખરાબ માલ બજારમાં આવતાં સારા માલની અપત અને કદર ઓછી થાય એ દેખીતું છે, જ્યારે ફરી નિષ્પક્ષપાત ટીકાકારો પાકશે અને દુધ અને પાણી જૂદાં કરી બતાવશે ત્યારે ચાલતી સ્થિતિ સુધરશે.

આ કાવ્ય સંગ્રહમાંનાં કાવ્યો કેવાં છે, કવિતાની દૃષ્ટિએ તેમનું મૂલ્ય કેટલું છે, જમાનાની જરૂરીઆતની દૃષ્ટિએ તેમની કિંમત કેટલી છે, જીવનના વ્યવહારમાં તેમનો કેટલો ઉપયોગ થઈ શકે તેમ છે, સાહિત્યમાં તેમનું સ્થાન કયાં છે

એ સર્વ નક્કી કરવાનું કર્ત્તા કાવ્યરમણ જનોનેજ
સોંપે છે

વિશેષ શું ? જે સજ્જન મિત્રોએ આ પુસ્તક
પ્રકાશનમાં સહાય આપી છે તે સર્વને મહાપ્રભુ
હૃદય અને શરીરનાં સર્વ સુખો સહિત લાંબું
આયુષ્ય આપે એવી આ લેખકની ખરા હૃદયની
પ્રાર્થના છે

અંતમાં તે પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા ગુર્જર
સાહિત્ય અને ગુર્જર કવિતાની દિન પ્રતિદિન ઉન્નતી
કરે અને “ગુજરાત” અને “ગુજરાતીઓમાં” ચેતન
પ્રેરી પોતાના ઉચ્ચ આદેશો તેમને હાથે કાર્યમાં
મૂકાવે એવી પવિત્ર ઇચ્છા સહિત આ નાનાં પુસ્તક
માટેનાં પ્રાસ્તાવિક વચનો સંપૂર્ણ થાય છે.

કલકત્તા, } ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.
તા. ૧૭-૩-૧૮. }

અનુક્રમણિકા.

સંખ્યા	કાવ્યનું નામ	પૃષ્ઠ
૧	પ્રાર્થના ..	૧
૨	પ્રેમી હૃદય ...	૩
૩	આભાર દર્શન ...	૪
૪	તો શું થયું ? ..	૬
૫	નામ નથી લીધું તારું... ..	૭
૬	પોઢો પોઢો મારા બાલ... ..	૯
૭	પાતશ્ચિન્તન ...	૧૧
૮	સર વૉલ્ટર સ્કોટનું એક કાવ્ય ..	૧૩
૯	પ્રભુકૃતિની મહત્તા ...	૧૫
૧૦	જનની સ્તોત્ર ...	૧૬
૧૧	યાચના ...	૧૭
૧૨	તારા વિના હૃદયંગમા ! ...	૧૯
૧૩	સાગરને સંબોધન ...	૨૦
૧૪	એકાંત જીવન ...	૨૧
૧૫	વિભૂને ચરણે ...	૨૩
૧૬	પુત્ર પ્રેમ ..	૨૫
૧૭	વિભૂ પ્રાર્થના ...	૨૬

સંખ્યા	કાવ્યનું નામ	પૃષ્ઠ
૧૮	પ્રકૃતિના સંદેશા . .	૨૯
૧૯	ચંદ્રેશ . .	૩૧
૨૦	અમૂલ્ય આશા .	૩૨
૨૧	ઉત્સાહની મહત્તા . .	૩૪
૨૨	જીવનની ત્રીઠાશ .	૩૫
૨૩	મારે તો તમેજ .	૩૬
૨૪	ળીળું	૩૮
૨૫	સૂતેલાઓને .	૩૯
૨૬	જીવનનું સુખ	૪૧
૨૭	કર્તવ્ય .	૪૨
૨૮	વિભૂનું સંગીત	૪૪
૨૯	હૃદય પ્રેમ	૪૬
૩૦	તુંજ છો	૪૮
૩૧	ફૂળે દિવાકર	૫૦
૩૨	પ્રેમીઓ ખેલે નંદનકુંજ	૫૧
૩૩	વિજ્ઞાપિ .	૫૩
૩૪	આદેશ મારો એજ છે.	૫૫
૩૫	અધીર	૫૬
૩૬	સ્તોત્ર	૫૭
૩૭	પિતાની દયા	૫૯

સંખ્યા	કાવ્યનું નામ	પૃષ્ઠ
૩૮	પ્રશંસા ...	૬૧
૩૯	જૂદો છે ...	૬૨
૪૦	જીવનસ્તોત્ર ...	૬૩
૪૧	ભારતલક્ષ્મી ...	૬૫
૪૨	રસ હરિનામનો ...	૬૭
૪૩	જગદીશને યાચના ...	૬૯
૪૪	ઉન્નતાવસ્થા ...	૭૧
૪૫	એક બાળકને જ્ઞેધને ...	૭૩
૪૬	કાશ્મીરી શાલ ...	૭૫
૪૭	પિતાને યાચના ...	૭૬
૪૮	તું કેવી હતી ? ...	૭૯
૪૯	અભિલાષ ...	૮૧
૫૦	સંકટપ ...	૮૩
૫૧	મુકાબલો ...	૮૪
૫૨	પ્રશ્નોત્તર ...	૮૫
૫૩	દિલાસો ...	૮૭
૫૪	સિદ્ધાર્થનો ગૃહત્યાગ ...	૮૮
૫૫	રૂપેરી ચન્દની પેલી ...	૯૦
૫૬	નૂતન વર્ષે સંકટપ ગ્રહણ ...	૯૧
૫૭	પ્રભુની કૃપાઓ ...	૯૨

સંખ્યા	કાવ્યનું નામ	પૃષ્ઠ
૫૮	આપ વિણ જીવનપતિ	૯૪
૫૯	હવે તો કિંગારો નાથ ! . .	.. ૯૫
૬૦	પ્રશ્ન	.. ૯૭
૬૧	તું પ્રભુ ! તું ...	. ૯૯
૬૨	કીર્તિગાન .	.. ૧૦૧
૬૩	તું મારી મેના ! ..	.. ૧૦૨
૬૪	પ્રભુની સમીપ ...	.. ૧૦૪
૬૫	જે પારણાની દોરી અલો તેજ તારે દેશને	૧૦૬
૬૬	આવ્યા હરિ . .	.. ૧૦૭
૬૭	વિદાય.. ...	. ૧૦૮

કવિતાકલાપ.

પ્રાર્થના.

દીનદયાલ ઓ,
વિભૂ ! કૃપાળ ઓ

અરપાનીના ઉરઅંધારે—
આપજ એક પ્રકાશ ઓ ;
વિભૂ ! કૃપાળ ઓ

નિરાશામાં આશારૂપ ઓ,
આશે ઉરઉદ્ધાસ ઓ ;
વિભૂ ! કૃપાળ ઓ.

શક્તિરૂપ સૌ સત્કાર્યે ઓ,
પ્રીતિના પ્રતિભાસ ઓ ;
વિભૂ ! કૃપાળ ઓ.

ચેતન, જડમાં ને સહુ વિશ્વે—
 પ્રભુ ! અદૃશ્ય નિવાસ છો ;
 વિભૂ ! કૃપાળ છો.

હે જગનાયક ! પતિત સહાયક !
 આપજ મારી આશ છો ;
 વિભૂ ! કૃપાળ છો

દીનદયાલ છો,
 વિભૂ ! કૃપાળ છો.

પ્રેમી હૃદય ૧

(ગઝલ)

વસે સિન્ધુકરે મોતી, ગગન તારા તણી જ્યોતિ,
પ્રભા કિન્તુ હૃદયમાં મુજ અનુપમ પ્રેમની રહેતી.

ભલે વિશાળ સિન્ધુ છે ભલે આકાશ તેથી ચે,
હૃદય માં પરંતુ છે વધુ વિસ્તૃત ઉભયથી એ.

પ્રભા મુજપ્રેમની હૃદયે અહા ! તેજસ્વી કેવી છે ?
અમકતી મોતી ને તારા થકી શતવાર કેવી તે ?

પ્રણયભાવોની ઝાંખીથી, હૃદયના સત્ય સ્નેહેથી—
જતાં મુજ ઉર, ગગન, સિન્ધુ અરે ! પણએકમાં ખીગળી.

આભાર દર્શન.

(અનુષ્ટુપ છન્દ)

આત્મ આ દાસનો જ્યારે ઇશ ! તુજ કૃપા ગણે—
સ્તુતિ, આશ્ચર્ય ને પ્રેમે તે નિમગ્ન અહા ! બને
તુજ આભાર દર્શાવે કેમ શબ્દની માલિકા ?
ઇશ ! આભાર શ્રી એ તે ઉરમાંથી ઉઠેલ હા !
પ્રાર્થનામાં સહુ મારી યાચના હું શકું વદી—
તે પહેલાં મુણતો તે ઓ પ્રભુ ! તું કૃપા કરી.
ઉરઆનંદ મારાની ઉત્પત્તિ નવ બાણું હું,
તોય આનંદ સર્વે તે તુજથી પ્રભુ ! પામું છું.
નાશવંતા યુવાનીના પંથમાં જવ હું ભમું—
હસ્ત અદૃશ્યથી તારા સત્ય માર્ગ પરે ચઢું.
દાસ તારો કૃપાથી એ સર્વ દુગુંભથી ગચ્ચો,
દુઃખ ને મૃત્યુનો તેણે સર્વથા ભય છે તજ્યો.
ઇશ ! નિસ્તેજ થાતો હું વ્યાધિથી બહુ એ ઝમે,
મુક્તિ મારી કરી તેં તો તેજપૂર્ણ કીધો મને.

પાપના ઘોર અંધારે, શોકસાગરમાં વળી—
હૂળતો હું કહી તો તો સહાય તારી પ્રભો ! મળી.

ઇશ ! તેં તો મને દીધું છે રૂઢું ગૃહસુખ હા !
પૂર્ણ ભંડાર છે મારો સુકૃપા તુજથી અહા !

સુખ હેતો પ્રતિ દિને દેવદેવ ! અનંત તું,
તે સુખોના સુભોકતા આ ઉરની શી કથા કરે ?

ઇશ ! આભાર તારો હું સર્વકાલ નહિ ભુલું,
મૃત્યુ થાતાં જગે ખીજ ગુણ તુજ સ્મર્યા કરે.

ઇશ ! અસ્તિત્વ ના જ્યારે પ્રકૃતિ તણું ચે હશે,
દિનો ને રાત્રિનો જ્યારે હે પ્રભો ! ક્રમ ના હશે ;

પૂર્ણ તારી કૃપાએ જે આત્મ તે મુજ તે સમે—
વિસ્મરે ના દયા તારી દીનતારક ! ઇશ હે !

સર્વકાલે કરે તારું ગુણગાન પ્રભો ! હું તો,
કિંતુ તે ગાનને કાજે સર્વકાલ નથી પૂરો.

તો શું થયું.

(હરિગીત)

જે ઝંધુસેવામાં થયું દુર્બલ શરીર તો શું થયું ?
 જે ઠારવાને અન્યને નિજ સુખ દીધું તો શું થયું ?
 પરમાર્થમાં આનંદ જે અપ્યો સકલ તો શું થયું ?
 કર્તવ્યવેદી ઉપર હોમ્યો દેહ નિજ તો શું થયું ?

‘સેવા’ મહીં જે સકલ આશા હ્રાપ્ત થઈ તો શું થયું ?
 તનમન તણી શક્તિ બધી તેમાં ગઈ તો શું થયું ?
 જે આપી દેતાં અન્યને કંઈ નવ રહ્યું તો શું થયું ?
 આદેશ પ્રભુનો સાધતાં સર્વસ્વ ગયું તો શું થયું ?

નામ નથી લીધું તારં.

(રાગ આશાગોડી)

નામ નથી લીધું તારં ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારં.

જોયું ન શું છે થાનારં ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારં.

પ્રેમપ્રસાદી લીધી નહિ તારી,

જીવન કીધું ગોઝારં ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારં.

પંથ ભુલ્યો હું તને મળવાનો,

થાય હવે શું ઓ ! મારં ? વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારં.

મોહનું ઝંઘન લીધું સ્વીકારી,

કયાંય ન શાન્તિનું મારં ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારં.

નામ નથી લીધું તારું ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારું.

જેયું ન શુ છે થાનારું ; વિભુ ! હજી

નામ નથી લીધું તારું

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ઉંડા હેતેથી પોઢાડું હું આજ રે !

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ફેલ્યુ સૃષ્ટિ પર રાત તણું રાજ જે !

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ધીમાં ધીમાં ગાઉં ગીત બાલ ! મધુરાં રે લોલ,

ગાઉં બહુ બહુ તો થે હેત અધુરાં રે લોલ,

કોણે માનાં હેત જણ્યાં બાલ ! પૂરેપૂરાં લોલ ?

લે-લે બોઢાડુ આ સુન્દર હું શાલ ;

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

તારે નયને અ જન આંખું શાન્તિનાં રે લોલ,

તારે દેહે ઢાળું સમીર વિશ્રાન્તિનાં રે લોલ,

મા તો વેલી ગીત ગાતાં તુજ કાન્તિનાં રે લોલ,

લે-લે ચુંબન આપું હું ધરી બહાલ ;

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ઘેરી રાત્રિ આ જશે ને તેજ આવશે રે લોલ,
 મારા હૈયા કેરી આશ એ ખીલાવશે રે લોલ,
 મારા વીર ! તારા આત્મને હુસાવશે રે લોલ,
 આશલયો એ સુહાગી ઉષાકાલ ;

પોઢો પોઢો મારા ખાલ !

ઉડા હેતેથી પોઢાડું હું આજ રે !

પોઢો પોઢો મારા ખાલ !

દ્રેદ્યું સૃષ્ટિ પર રાત તણું રાજ રે !

પોઢો પોઢો મારા ખાલ !

પ્રાતશ્ચિન્તન.

(ગઝલ)

સુહાગી પ્રાત જનઉરને શી શાન્તિમાં ડૂબાવે છે ?
 પ્રતિતિ વિભૂ પર પૂરી મુદ્ધિત ઉર શી બતાવે છે ?
 સિહાસન શોભતું અકાશ આ વિસ્તૃત મહીં વિભૂનું,
 સુવર્ણ સૂર્યમંડળ શો વિભવ તેનો બતાવે છે ?
 સમીરણ પ્રાતનો ધીરો કુસુમસુગંધથી ભરપૂર—
 કરી ઉપાસના તેની જુઓ ! શો આહીં આવે છે ?
 ભણે પ્રિયપાઠ કોટિલા જુઓ ! તેનો જ તરડાળે,
 ગુણો તેનાજનું ગુંજન ભ્રમર પ્રતિ સ્થાળ મચાવે છે
 કુસુમ તેના અનુભવમાં થઈને મરત કૂદ્યાં બહુ,
 ધૂને તેનીજ પ્રતિ પક્ષી ઉમંગે ગીત જગાવે છે
 જુઓ ! તેનેજ મળવા આ સરિતા હૃષીથી દોડી,
 વિભૂના ગુણની ગાથા પ્રતિ લહરી ગજવે છે.

એ સર્વને તમ પાય હેઠે કુરતાથી કચરજો.
 વળી તે દુરાત્મનનેજ જે 'હું' પદ સદા તો સમજતો.
 કીર્તિ દટાશે ઘોર ભાવે તેની તો ઉડાણમાં,
 તે નિજ દટાશે જ્યાંથી આવ્યો તેજ હીણી માટીમાં
 શું તે સમય શોકિત થશે આત્માજ કોઈને? અરે ?
 શુ ચર્ચાશે સદ્ભાષ તેના તે સમય કોઈ અરે ?
 શુ શોકનાં ગીતો ગવાશે તે સમે તેને વિષે ?
 શું તું થઈશ મુજ પ્રિય પાઠક ! તે સમય શોકિત કે ?

પ્રભુકૃતિની મહત્તા.

(અભંગ)

પ્રભાત જવલંત	રમ્ય જ્યાં સુહંત—
ઉર લગવંત !	તને ભાજે.
કુસુમ સુવાસ,	વિમલ આકાશ,
ધવલ પ્રકાશ	અર્થાન્ન તેં.
મૃદુ મિષ્ટ વાણી	પંખીની પ્રમાણી—
કોણે નવ જાણી	શક્તિ તારી ?
સુવાસી સમીર	વહે જ્યાં સુધીર—
કોણે ન લગીર	જાણ્યો તને ?
જ્ઞેધ દિનમણી	તાણી જ્યોત ઘણી—
કોણે અવગણી	તારી કૃતિ ?
ઉવાના સુરંગ	પ્રેમે વિલસંત.
પ્રભુ ! પ્રકટંત	તારી પ્રભા.
રમ્ય આ કૃતિ	હે સૃષ્ટિપતિ !
કયો મૂઢમતી	નવ ગ્રહે ?
એ કૃતિ પ્રકાર,	કૃતિનો એ સાર,
હે દીનઆધાર,	સ્થાપું ઉરે.

જનનીસ્તોત્ર.

(ગઝલ)

નિજ તનયના પ્રેમભાવે સકલ કલેશ નિવારિણી,
માત મારી ! નમું તુંને, સતત મંગલકારિણી !

સ્વર્ગભૂમિ તુંજ હે મા ! સુખશાન્તિનું સ્થાન તું,
તુ હિ એકજ શ્રેષ્ઠ માતા ! ઉર અતુલ મુદકારિણી

સ્નેહભૂમિ, શૌર્યભૂમિ ને સુકર્મભૂમિ ભત્રી,
તુંજ મારી માત ! અનુપમ, વિશ્વને દિગ્ગલિની

વિમલા, તેજસ્વિની, સમૃદ્ધિ ને પુણ્યે ભરી,
તુ હિ ઓ મા ! તુ હિ એકજ છો ભવાબ્ધિતારિ

ધનીક હો કે દીન હો, ભૂત્રે તને ઉરહીન કે ?
રહી અને રહેશે સદા મુધર્મની જે ધારિણી

યાચના.

(ઉપજાતિ)

આપો ન આપો ઇશ ! કાંઈ શક્તિ,
આપો તથાપિ વિમલા સુલક્ષિત,
આપો ન આપો પ્રભુ ! ચેતના કે,
આપો તથાપિ તમ પ્રેરણા કે.

આપો ન આપો ધન ઇશ ! ઝાઝું,
આપો તથાપિ મન ધર્મ વાળું.
આપો ન આપો મહિમાનું માન,
આપો તથાપિ કરુણાનું દાન.

આપો ન આપો હરિ હે ! સુકાન્તિ,
આપો તથાપિ તમ પાય શાન્તિ.
આપો ન આપો સુખનો જ દહાવો,
આપો તથાપિ સહુ સત્ય ભાવો.

આપો ન આપો વિભૂ ! મિથ્ય મેવા,

આપો તથાપિ તમ શુભ સેવા.

આપો ન આપો જગમાં પ્રતિષ્ઠા,

આપો તથાપિ તમમાં જ નિષ્ઠા.

આપો ન આપો પ્રભુ ! સૌખ્ય સેશ,

આપો તથાપિ દૃઢતા વિશેષ.

આપો ન આપો ઇશ ! કાંઈ જ્ઞાન.

આપો તથાપિ તમમાંજ ધ્યાન.

તારા વિના હૃદયંગમા !

(હરિગીત)

જે લેશ હોય પ્રકાશ ના દેખાડવા પથ રાત્રિએ—
 નિજ લક્ષ્યસ્થાને શી રીતે તો નાવ ખેંચે મુજ પ્રિયે?
 જે ઓખકતુની મૃદુલ મીઠી સમીરલહરી ના વહે—
 મીઠી સુગંધી કુસુમની તો પ્રાપ્ત કયમ થાએ કહે ?
 તડકે અને ઝાકળ વસંતકતુ મહીં જે હોય ના—
 તો કેમ ખીલે સુન્દરી ! સુન્દર સુમન ગુલાબના ?
 તું મમ પ્રકાશ, તું લહરી પ્રાણે, તાપ ઝાકળ જીવનમાં,
 તો શી રીતે હું રહી શકું તારા વિના હૃદયંગમા !

સાગરને સંબોધન.

(ગઝલ)

અહો ! વિશાલ સાગરરાજ ! તું સૂરે પ્રચૂરે ગા,
ઉછળતા તુજ તર ગોથી સમીપ ને દૂર દૂરે ગા.

જગતના દુઃખગાનોએ જિગરને બહુ જલાવ્યું છે
મલે આરામ એવું કે મીઠી કુદરતને નૂરે ગા

હૃદયમા ને રંગેરંગમાં પ્રભુજીની સ્મૃતિ જાગે,
લઈને તાન એવું કે ઉડા ગંભીર સૂરે ગા.

બને આથમતો સૂરજ સ્થિર, વળી શશિરાજ પણ
હલકતુ ગાન એવું કે હૃદયના પ્રેમપૂરે ગા.

એકાંત જીવન. ૧

—

(મંદાકાંતા).

થોડી આશા હૃદય મહીં જે, અલ્પ ચિંતા ઉરે જે -
આ વિશ્વે તે ઉર સહુ મહીં સત્ય રીતે સુખી છે
વાસો જેનો નિજ ગૃહ અને નિજ દેશે મધુરો—
તેના તુલ્યે સુખી જગતમાં ના કદી કોઈ જાણો.

દ્વીએ જેની સુરભિ દુધ ને ખેતરો દે સુધાન્યો,
અર્પે જેને ગરમ ઉનનાં નિજ ઘેટાં સુવસ્ત્રો ;
ગ્રીષ્મે જેનાં શીતલ તરૂની મીઠી છાયા છવાયે,
ને હેમ તે બળતણુ બને—તેજ સુખી ખરો છે

જે પોતાનો સમય વ્યતિતે લેશ ચિંતા વિનાનો—
તેને વહેતો સુખસરિતમાં શાન્તભાવે પ્રમાણો.
જે છે વ્યાધિ રહિત તનથી ને મને શાન્તિ જેને,
ઉદ્દેગેથી દૂર રહી વીતે દિન જેનાં સુખી તે.

સામ્રાજ્યે જે અતી સુખી ખને શાન્ત નિદ્રા તણા હા '
 ને વિશ્રાન્તિ-પઠન થકી છે દિન જેણે વ્યતિત્યા,
 ને જે રૂડું મનન કરતો પૂર્ણ નિર્દોષતામાં,
 છે આ વિશ્વે અતી સુખી ખરે। તેજ, ના અન્ય કો હા.

વિખ્યાતીથી હીન જીવન આ ગાળવા મુજને દયો,
 ના થાએ કો મુજ મરણથી દુઃખી એવું થવા દયો,
 દૂરે દૃષ્ટિ જન તણી થકી ત્યાગવા દેહ આ દયો,
 કયાં સૂતો તે કદપિ નહિ હા ! જાણવા કોઈને દયો।

વિભૂને ચરણે.

(રાગ આશાગોડી)

રાખોને તમ પાસ, પિતા ! હવે—

રાખોને તમ પાસ.

અન્ય ન માગે દાસ, પિતા ! હવે—

રાખોને તમ પાસ.

પતિત બાલ પડ્યો ચરણે તવ,

પૂરે તેની આશ ; પિતા ! હવે—

રાખોને તમ પાસ.

ગૂઢ તિમિરથી છાયું હૃદય આ,

પ્રકટાવો સુહૃદસ ; પિતા હવે—

રાખોને તમ પાસ.

આ દીન બાલ ફરી ફરી વિનવે,

તમ ચરણે દયો વાસ ; પિતા હવે—

રાખોને તમ પાસ.

રાખોને તમ પાસઃ પિતા ! હવે—

રાખોને તમ પાસ.

અન્ય ન માગે દાસ, પિતા ! હવે—

રાખોને તમ પાસ.

પુત્રપ્રેમ.

(ગઝલ)

અરે ! એવો કુપુત્રજ કોણ મારી માત ! દેખાશે,
ન કીર્તિસ્તોત્ર જે તારાં હૃદય ઉડાણથી ગાશે ?

હતી તું એકંદા ગૌરવભરી ને પૂણ્યવંતી મા !
ભૂદ્વી એ પૂર્વકાલીન ઉચ્ચતા શું પુત્ર તુજ બાશે ?

અડગ ટેકી પ્રતાપ, સુવીર પૃથ્વીરાજ સમ પુત્રો-
હતા જન્મ્યા ઉદર તારે પ્રતિત ઇતિહાસથી થાશે.

અતી ધર્મિષ્ઠ, ન્યાયી ને ઉદાર વીરો થયા બહુ જ્યાં,
સુભૂમિ એવીને સંપૂર્ણ પ્રેમે કયો તનુ ન ચ્હાશે ?

તું મારી માત, હું તુજ સુત, વિધિનિમ્ને સળંધજ
ન તુટશે કોઈ કાલે એ, સુઆશે કે ઉડી નિરાશે.

વિભૂપ્રાર્થના ૧.

(હરિગીત)

અતી ગૃહ ભેદોથી ભયાં તુજ કાર્ય ઓ વિશ્વેશ ! છે,
હૃદયસ્થ જે તું કરાવતો હું તેજ હા ! કરતો ખરે,
અનુચિત ઉચિતના જ્ઞાનનો ના લેશ મુજને ભાસ છે,
પ્રેરિત જે મુજ વિમલ મનથી થાય તે મુજ ગ્રાહ્ય છે.

જેંકે કીધું તેં છે સ્વયં હે દેવદેવ ! થયુંજ તે,
જેંકે સ્વયં ઇશ ! તુ કરીશ ભાવિ મહીં થાશેજ તે,
જેંકે સ્વયં તું કરી રહ્યો છો, થઈ રહ્યું જે છે, તથા,
હું હેતુમાત્ર સદૈવ હું, કર્તાજ તું છો સર્વથા.

હો નિર્વિકાર તથાપિ તું છો ભક્તવત્સલ સર્વદા,
હો તું નિરીહ તથાપિ અદ્ભુત સૃષ્ટિ રચનો હા ! મદા .
આકારહીન તથાપિ તું સાકાર સન્તત સિદ્ધ છો,
અર્વેશ થઈને પણ સદા તું પ્રેમવશ્ય પ્રસિદ્ધ છો.

---

૧ મૈથિલી શરણુ ગુમના એક હિંદી કાવ્ય ઉપરથી.

કરતા મનન તારૂંજ મુનિ, રત તુજમાં છે ઋષિ ળહુ,
તુજનેજ સન્તત દેખતા નિજ ધ્યાનમાં યોગેન્દ્ર સહુ.
વિખ્યાત વેદોમાં વિભો ! તું સહુ તણો આરાધ્ય છે.
કોઈ ન તુજથી છે વડો, તું એક સહુનો સાધ્ય છે.

દર્શનથી તુજ ઢિરને ન રહેતું અન્ય કાંઈ શેષ છે,
દર્શન વિના તુજ જીવ પામર ભટકતો સવિશેષ છે,
હે ઈશ ! જે તુજ પદકમલના મીષ્ટ મધુને ચાખતો—
તે મુક્તિની પણ કરી અનિચ્છા તુચ્છ તેને માનતાં.

હે સન્નિવદાનન્દ પ્રભો ! તું નિત્ય સર્વ સશક્ત છે,
અનુપમ, અગોચર, શુભ, પરાત્પર, ઇશવર, અવ્યક્ત છે,
તું દ્યેય, ગેય, અજેય છે, નિજ ભક્ત પર અનુરક્ત છે,
તું ભવવિમોચન, પદ્મલોચન, પુણ્ય, પદ્માસક્ત છે.

તું એક થઈને પણ અહો ! રાખે ળહુ ળહુ વેશ છે,
આદ્યન્તાહીન, અચિન્ત્ય, અદ્ભુત, આત્મભૂ, અખલેશ છે
કર્તા તુ છે, ભર્તા તું છે, હર્તાજ તું છે સ્રષ્ટિનો,
ચારે પદાર્થ દયાનિધે ! આભાસ છે તુજ દૃષ્ટિનો.

હે ઈશ ' ખડુ ઉપકાર તે તો સર્વદા મુજ પર કીયા,
 ઉપકાર પ્રત્યુપકારમાં તુજને દઉં શું દુઃખાર ?
 છે મુજ શું આ સૃષ્ટિમાં, આ અખિલ સૃષ્ટિ તુંથી બની,
 સન્નત ઋણી જગદીશ ! તુજ હું, તું સદા મુજ છે ધણી
 જય દીનબન્ધો, સાંખ્યસિન્ધો, દેવદેવ દયાનિધે !
 જય જન્મમૃત્યુવિહીન, શાશ્વત, વિશ્વવન્ધ, મહાવિધે !
 જય પૂર્ણ પુરુષોત્તમ, જનાર્દન, જગન્નાથ, જગદ્ગતે,
 જય જય વિભો, અન્યુત, હરે મંગલમતે, માયાપતે.

પ્રકૃતિના સંદેશા.

(એક સંગીત)

મૃદુ, મંદ મમ ઉર સુણુંત—
સરલ પ્રકૃતિ સંદેશ,
એ ઉરપટ વિધવિધ પૂરુંત—
રમ્ય સુન્દર રેખ.

મ ગીતશબ્દ સુખદ વહુંત—
કરી ગુંજન હૃતપ્રદેશ,
એ શાન્ત, ગૂઢ સૂર ગ્રહુંત—
કવિબાલ કોઈ રસેશ.

સુખસરિત સુધીર ઝરુંત—
નહિ શોક, નહિ દેદગ
એ સૂર ત્યાં પ્રભુના પ્રકટુંત
ઉન્નત અતી આદેશ

। સૃષ્ટિસૌંદર્ય નવલંત—

છે જગદીશકૃતિ બેશ,
સહુ શુભ, રમ્ય અર્પત’
એજ પ્રકૃતિસંદેશ.

ચંદરોઝ.

(ગઝલ—તર્જ ચંદરોઝની)

આ મુસાફર ! ઠાઠ તારો ચંદરોઝ,
જીંદગીનો આ ગુન્નરો ચંદરોઝ

કેમ પોતાને ગણે સરદાર તું ?
કાફલો તારો બિચારો ચંદરોઝ.

છોડી દે, તું છોડી દે તારા દગા,
બાજી જીતવાના વિચારો ચંદરોઝ.

થાય નેકી તેટલી લેને કરી,
સર્વ બીજા મદદગારો ચંદરોઝ.

“કોણ તું ? ક્યાં છે જવું ?” વિચાર એ,
આહીં તો તું ઠેરનારો ચંદરોઝ.

વખત ઓછો, જીતવાનું છે ઘણું,
આવીને ચાલ્યા હુન્નરો ચંદરોઝ.

અમૂલ્ય આશા

(અભંગ)

યાચું પ્રભુ ! યાચું	યાચું હે ગોપાલ !
રાખો રંક બાલ	શરણે તવ.
જગતમાં સહુ	જુદું હે કૃપાલ !
નવ કાઈ આશ	તવ વિના
ગ્રહો હરિ ! હાથ	રાખો મને ક્ષેમ.
અનુપ ગુપ્તમ	ધરો હૃદે.
વસે ઉર વિભૂ !	વિમલ વિચાર
સહુ શુભ સાર	તવ થતા.
નથી હરિ ! આજે	ઉર આણું બ્રાન્ત,
થયું છે સુશાન્ત	સુચિન્તને.
હૈયું બલહીન	બન્યું છે સખલ
દિવ્યાં મદ. મલ	તે થકી સૌ.

હવે નહિ કોઈ
તુંજ મુજ નૂર
વિમલ હૃદે
પૂરો મમ આશ

ધારું અન્ય હિર,
સદા પ્રભો !
યાચે તવ દાસ, '
હરિ ! હવે.

ઉત્સાહની મહત્તા.

(અનુષ્ટુપ છંદ)

શક્તિનું કેન્દ્ર ઉત્સાહ, પ્રેરણારૂપ મંત્ર એ,
પ્રવૃત્તિક્ષેત્ર ઉત્સાહ, સર્વ કાર્યનું તંત્ર એ.

છંદગીની મહત્તા એ, ઉચ્ચતાનું સુલક્ષણ.
એ મહા આત્મવિશ્વાસ, ઉરનું આરોહણ.

ઉચ્ચ આ છંદગીના લક્ષ્યો તણું આકર્ષણ,
સ્ફુર્તીનો જન્મ ઉત્સાહ, ભાવનાનું સુદર્શન.

શૌર્યની જાગૃતિ એ છે, મંદતાનો વિનાશક,
સર્વથા સર્વ સ્થાનોમાં ઉરને આહ્વાદક.

એજ ઉત્સાહથી સૌ વસ્તુ અસાધ્યજ સાધ્ય છે,
આશ છે એજ ઉત્સાહ, એથી કેં નવ બાધ્ય છે.

માનવી ઉચ્ચ ઉદ્દેશી ! રાખજો નિજ લક્ષ્યમા—
સિદ્ધ ઉત્સાહ વિના થાશે તમારા યતન ના.